

УДК 811.161.3–5:81.085.3:821.161.3–3*Сачанка

Дзеясловы са значэннем руху ў прозе Б. Сачанкі

М. М. Хмяльніцкая

Праблема функцыянавання лексічных адзінак знаходзіцца ў цэнтры ўвагі сучасных лінгвістаў. Асаблівую значнасць набываюць даследаванні ролі вобразнасці слова ў творах мастацкай літаратуры, бо ў мастацкім тэксце «ўзнікаюць асаблівыя, пазначаныя індывідуальнай пісьменніцкай прыродай творчасці, умовы функцыянавання моўных сродкаў, у тым ліку асноўнай адзінкі мовы – слова» [1, с. 8].

Спецыфіку слова ў мастацкім тэксце, яго значэнне і ролю даследавалі многія вучоныя [гл. працы М.В. Абабуркі, А.С. Васілеўскай, М.Р. Каваленкі, А.А. Каўруса, Н. Лобань, Н.М. Няmkовіч, Ф.М. Янкоўскага і інш.]. Большасць з іх сцвярджае, што ў слове перадаецца не толькі інфармацыя, звязаная з законам і мыслення, мовы, але і інфармацыя, якая залежыць ад прынцыпаў эстэтыкі, бо пісьменнік не толькі паказвае пэўныя карціны жыцця, характарызуе дзеянні, але і імкнецца, патрабуе ад чытача свайго бачання тэксту, «прымушае» ўявіць яго вачыма напісанае, «заражае» сваім ідэйным і эстэтычным крэда. Такім чынам аўтар даказвае, чаму з пункту погляду літаратурнай мовы ў даным выпадку зроблены дадзены (правільны) выбар сродкаў, бо яны трапна адлюстроўваюць з’явы рэчаіснасці, выклікаюць у свядомасці чытача розныя асацыяцыі. Неаднаразова Я.Парандоўскі падкрэсліваў ролю слова ў літаратуры, называў яго малочным братам мары, ключом-шыфрам, з дапамогай якога можна разумець перадачы чужой станцыі, якое, «увекавечанае ў пісьме, набывае ўладу над думкамі і марамі людзей, і межаў гэтай улады нельга вымераць і ўявіць. Слова ўладарыць над часам і прасторай» [2, с. 310].

Сучасныя лінгвісты сцвярджаюць, што ў канве мастацкага твора няма «нейтральных» слоў, што кожнае слова камунікатыўнае і экспрэсіўнае, абумоўлена канкрэтнымі эстэтычнымі задачамі кантэксту [3, с. 10], удзельнічае ў стварэнні вобраза, пры гэтым у яго змесце адбываюцца змены: дадаткова да яго асноўнага прадметна-лагічнага значэння з’яўляецца асобнае «прырашчэнне» сэнсу [4, с. 8], якое не проста звязана – «абумоўлена слоўным акружэннем» [5, с. 85]. Такія дадатковыя сэнсы з’яўляюцца галоўнай адметнасцю індывідуальнага словаўжывання, бо індывідуальны стыль – не што іншае, як «асобая форма праяўлення моўнага светабачання, асобая форма асэнсавання і апісання рэчаіснасці ў слоўнай тканіне мастацкага цэлага» [4, с. 5].

Проза Б. Сачанкі мае свае асаблівасці словаўжывання. Па-першае, кожным радком пісьменнік імкнецца паказаць, што ў сілу сваёй семантычнай шматмернасці слова з’яўляецца дзейным сродкам стварэння вобразна-сімвалічнага значэння ў індывідуальным кантэксце. Па-другое, аналіз мовы, як і праяўленне стылявой своеасаблівасці, звязаны з разглядам літаратуры ў яе спецыфіцы, у арганічнай непадзельнасці зместу і формы пры вядучай ролі зместу, выражэнне якога непасрэдна звязана з нацыянальным каларытам і багаццем.

Дзеясловы, што абазначаюць рух, пры ўсёй сваёй разнастайнасці аб’ядноўваюцца лексічным значэннем ‘перамяшчэнне ў прасторы’. У залежнасці ад акцэнта можна выдзеліць мэтанакіраваны рух (лінейныя дзеясловы) і немэтанакіраваны (нелінейныя), з эмацыянальнай ацэнкай і з дамінуючай семай ‘перамяшчэнне’, дзеясловы пачатку руху і яго заканчэння.

Лінейныя дзеясловы са значэннем ‘пачаць ісці’ ідэнтыфікуюцца: *пайсці, скрануцца з месца, рушыць, зрабіць крок, ступіць, падацца, пакрысціся: Хацелася азірнуцца, паглядзець, што там, ля магазіна, пасля сказаных ім слоў, пасля таго, як скрануўся з месца, пайшоў* [7, 53]; *Арсен Захаравіч не стаў затрымлівацца на балконе, рушыў у кабінет* [8, 86]; *Яны ж, гады, ні аднаму майму слову не верылі, сачылі за мною, каб я нікуды без іх не ішоў, нават кроку*

не зрабіў [9, 192]; *Сабака не адразу паслухаўся гаспадыні. Давялося ёй ступіць крокаў колькі бліжэй да сабакі, тупнуць на яго* [9, 259]; *Паволі, як у сне, зрабіў крок, другі, потым падаўся, пайшоў, сам добра не цямячы, куды і чаго...* [9, 159]; *Паволі, нейкімі не сваімі, быццам чужымі нагамі не пайшоў, а як бы пакраўся да жанчыны* [9, 160]. Кожны з гэтых дзеясловаў мае сваё, дадатковае адценне, якое дапамагае зразумець пачуцці героя, ацэньвае абстаноўку, і пра гэта не забывае пісьменнік [параўн.: *падацца 'накіравацца, пайсці ў якім-н. напрамку'* [6, 3, с. 510] і *красціся 'употай прабірацца, стараючыся быць незаўважаным'* [6, 2, с. 725]. Звычайна гэтыя дзеясловы спалучаюцца з адушаўлёнымі назоўнікамі, перадаюць сувязь дзеяння з унутраным станам героя.

Да дзеясловаў пачатку мэтанакіраванага руху можна аднесці *папаставаць, падацца 'накіравацца куды-небудзь, у якім-небудзь напрамку'*: *Моўчкі, здаецца, яшчэ большы засяроджаны, як быў дагэтуль, ён, насунуўшы на самыя вочы казырок кепачкі-венгеркі, папаставаў да машыны, адчыніў дзверцы і зноў сеў на сваё месца* [9, 58]; *Пахадзіўшы на абгарэлых садах, здзічэлых, зарослых бур'янам, палыном ды іншай травяной нечысцю падворках і селішчах, падаўся ў раён, каб хоць што-кольвек даведацца пра тых, хто жыве ў вёсцы* [8, 77] [параўн.: *падацца 'накіравацца ў якім-н. напрамку'* [6, 3, с. 510], *паставаць* – не проста пайсці мэтанакіравана, а 'напрасткі, прама' [6, 4, с. 26].

Павольную хадзьбу перадаюць дзеясловы *плесціся 'павольна ісці, ледзь перастаўляючы ногі'* [6, 4, с. 273], *валюхацца 'ідучы, перавальвацца з боку на бок'* [6, 1, с. 460]: *Патаптаўся яшчэ трохі ля крыжы, потым паволі, нага за нагу, чуйна ўслухоўваючыся ў цішыню ночы, паплёўся сярэдзінаю вуліцы дадому* [7, 57]; *Васіль Кулага нагрукатаў сваімі амаль паўметравымі ботамі з сельсавета – неўзабаве Іван праз шыбы акна бачыў ужо, як былы яго падначалены валюхаўся, перасякаючы вуліцу да калгаснай канторы* [7, 110]; *А некаторыя і зусім, убачыўшы, што ён стаіць ці валюхаецца насустрач, пераходзілі на другі бок вуліцы* [10, 255].

Ужыванне дзеясловаў поўнаасцю перадае ўнутранае хваляванне ў апошні, як аказалася потым, дзень жыцця галоўнай гераіні апавядання «Еўка» – для яе гэта дзень-роздум: развітанне з хатай, з рэчамі, і з самым дарагім для яе – курганамі на могілках. Таму яна не проста ідзе, а *кіруецца 'трымае кірунак'* [6, 2, с. 688], каб пагаварыць, «параіцца з усімі сваімі»: *А то, калі на вёсцы пойдзеш, убачыш каго, спыняйся, стой, тлумач, куды і чаго кіруешся* [10, 171].

Зразумела, што за кароткае імгненне, за кароткую дарогу (не заўважыла, дый ці кароткая яна?) паўстае ўсё яе жыццё. І кожны эпізод па-новаму вярэдзіць старыя раны, якія, як аказваецца, не зажылі: *І цяпер, узбіўшыся на сцежку, што на полі, месцамі яшчэ не араным, вілася, успомніла Еўка дачушку сваю, Надзейку* [10, 171-172]. Трапнае ўжыванне дзеяслова *узбіцца 'натрапіць, напасці на што - небудзь'* [6, 5, с. 629] узмацняе моц успамінаў жанчыны.

Нелінейныя дзеясловы: *Чаго толькі не рабіла яна, Еўка, каб заснуць. І па хаце сюд-туд снавала, тупала, на двор выходзіла* [10, 184, 185]. Ужыванне двух кантэкстуальных сінонімаў дакладна перадае душэўны стан маладой жанчыны: пачуццё адзіноты асабліва напамінала пра сябе ноччу, будзілі ўспаміны розныя рэчы, яны напаміналі пра тое, што быў муж, былі дзеці, што ранейшага нічога не вернеш, не зменіш... А душа прасіла ласкі, хацела пачуць і сказаць шчырыя, пяшчотныя словы... Таму *снавала 'рухалася ў розных кірунках'* [6, 5, с. 227], а размоўны дзеяслоў *тупаць 'хадзіць'* [6, 5, с. 552] падкрэслівае хадзьбу не ціхую, а з тупатам, стукам, што выяўляе пачуццё незадавальнення, нязгоды, узмацняе пачуццё адзіноты: у пустой хаце, ахінутай начным спакоем, чутны толькі Яе крокі.

Сінанімічны рад дзеясловаў руху папаўняюць дзеясловы прошлага часу *заішастаць, пратупаць*: *...І павярнуўся, хутка заішастаў ботамі па жорсткай, парыжэлай ужо, быццам свіная ічкаціна, траве – пайшоў, заспяшаўся туды, дзе былі людзі, акопы, траншэі* [8, 94]; *З цёткай Анэтаю – амаль голая і галодная, у пошуках хлеба Ліза пратупала, перамерала сваімі босымі нагамі не адну сотню кіламетраў, пакуль не прыбілася ў горад* [9, 6].

Даволі ўдала падпарадкоўваецца аўтарскай задуме ўжыванне дзеясловаў-сінонімаў *выпаўзаць, разбрыдацца, распаўзацца*: *І як раница, дзень надыходзіў – выпаўзалі са сваіх хат, ішлі адзін да аднаго, збіраліся там, дзе ніхто перашкодзіць не мог, пакалечаныя вайною – інваліды. А ўвечары, перад змярканнем, разбрыдаліся, распаўзаліся хто як, па хатах сваіх ды дварах* [10, 174]; значэнне дзеяслова *разбрыдацца* 'разысціся з аднаго месца ў розныя бакі, у

розных кірунках' [6, 4, с. 573] удакладняе дзеяслоў *распаўзацца* 'разыходзіцца павольна' [6, 4, с. 661]. Менавіта ўжыванне названых слоў-дзеянняў падкрэслівае важнасць і важкасць слова **інваліды**: яны не проста разыходзіліся, а цяжка разыходзіліся, цяжка ім ішлося. Прычына? Ці толькі выпітае (пра яго наўмысна не ўспамінае аўтар), ці адчуванне сваёй непаўнаценнасці, непатрэбнасці прыціскае да зямлі, гняце душу (бачылі ж, што жанчыны працуюць, робяць іх, мужчынскую, працу, што дзеці побач з жанчынамі, і не стаяць, дапамагаюць).

Значэнне 'хадзіць, рухацца бязмэтна' ідэнтыфікуюць дзеясловы *блукаць, бадзяцца, валачыцца, сноўдацца, туляцца, брысці (забрысці)*. Яны рэалізуюць сваё значэнне ў канструкцыях тыпу: *І вось наступова, пакуль Несмяловіч блукае па вёсцы, запісвае, што, на яго думку, уяўляе цікавасць, знаёміцца з людзьмі і ім памагае, сустракаецца з Насцяю, у прагнай да нажывы Алены выспявае жаданне завалодаць тым куфэрачкам, у якім Несмяловіч трымае грошы* [9, 229–230]; *Колькі так адзін ён сноўдаўся, бадзяўся па лесе, колькі так жыў?* [9, 163]; *«Усё адно трэба было напісаць, хоць наведаміць, што жывы, па свеце валочышыся, туляешся...»* [10, 238]; *І ўдзень, сноўдаючыся па лесе, і ўночы, прагнуўшыся, думаў і думаў, што і як яму рабіць, каб у дурнях не астацца, галаву на плячах і далей насіць* [7, 147]; *Выказвалася думка – банда не свая, мясцовая, а прыблудная. Забрыдала аднекуль, рабіла, што хачела, і знікала* [9, 186]; параўн.: *сноўдацца 'хадзіць, рухацца туды і сюды'* [6, 5, с. 229] і *бадзяцца 'бязмэтна блукаць'* [6, 1, с. 325]; разм. *валачыцца 'вандраваць; бадзяцца'* [6, 1, 456] і *туляцца 'пазбягаць сустрэчы з кім-н.'*; і пры гэтым 'быць адзінокім' [6, 5, с. 548].

Свядома адабраныя пісьменнікам дзеясловы часам паказваюць на яго адносіны да герояў: *Ззаду цыбаў высокі даўгалыгі немец – нешта крычаў, махаў аўтаматам* [10, 261]; *Немец не збочваў – цыбаў і цыбаў, набліжаўся і набліжаўся* [10, 189]. *Цыбаць* (разм.) таго ж кораня, што і *цыбаты* 'высокі і тонкі, звычайна даўганогі' [6, 5, с. 255]. Відаць, што ўжыванне данага дзеяслова характарызуе не толькі хаду – 'нязграбна ісці', знешні выгляд чалавека, але і падкрэслівае нядобразычлівыя, негатыўныя адносіны аўтара да немца праз фанетычнае спалучэнне гукаў *ц* і *ы*, праз наяўнасць элемента значэння кораня *цыб-*.

Аналіз прозы Б. Сачанкі паказаў, што даныя дзеясловы са значэннем ацэнкі руху сустракаюцца не толькі ў мове герояў, але і ў мове пісьменніка: *Улягуцца спаць, сцішыцца вёска, дык яна, Еўка, і злазіць з вышак, гародамі па расе крадзецца на луг* [10, 162]; *Так ні пра што і не даведлася маці, ды і айчым, да восені, той пары, калі неяк пад вечар Адам са сватамі ў хату завітаў. Бо Адам слоў на вецер не кідаў* [10, 163]. Дзеясловы *красціся* і *завітаць* выражаюць адносіны не толькі аўтара, але і героя да іншага персанажа ці дзеяння: *красціся* 'употай прыбліжацца куды-небудзь, стараючыся быць незаўважаным' [6, 2, с. 725], *завітаць* 'зайсці, наведання, заглянуць' [6, 2, с. 288] своеасабліва ацэньваюць дзеянне: *любый не проста зайшоў са сватамі ў хату, а з пажаданнямі добра тым, хто ў ёй жыў, жыве, бо гэта родныя і блізкія дарагога чалавека (параўн.: вітацца 'сустракаць каго-, што-небудзь добразычліва, прыхільна, выказваючы павагу, грамадскае прызнанне')* [6, 1, с. 495].

Увагу чытача прыцягвае ўжыванне размоўнага слова *шныпарыць* 'заходзіць, заглядваць у розныя месцы, шукаючы, высочваючы каго-, што-н' [6, 5, с. 383], параўн.: *шныпарыць* 'шукаць навобмацак' [6, 5, с. 382]: *Амаль штодзень наезджалі [немцы] у вёску, па хатах, паграбах шныпарылі, да сельсавета, які пачаў называцца воласцю, людзей зганялі* [10, 64]. Названае словаўжыванне стварае паўнакроўны вобраз захопнікаў і паказвае адносіны не толькі аўтара да іх дзеянняў, але і жыхароў да нечаканай навалы: 'заходзілі нечакана, хутка, зазіралі ў розныя месцы, шукаючы каго-, што-небудзь, самі не ведаючы чаго, са злосцю, нахабствам'. Такое ж характарыстычнае дзеянне ўласцівае і лексеме *засемяніць* (дзял.) : *Андрэй як не падбегам засемяніў услед* [10, 67] 'вельмі хутка пайсці нешырокім крокам'.

Часам удакладніць семантычнае адценне эмацыянальна-экспрэсіўнага дзеяслова дапамагае кантэкст, параўн.: *Маці вучыла яго: калі здарыцца нешта падобнае – адстанеш ці адзін астанешся, каб не губляўся, шыўся ў лазняк, балоты* [10, 188]; *У страху і як бы нейкім здранцвенні пашыўся бліжэй да вываратня* [10, 189]. З кантэксту выразна відаць значэнне дзеяслова *пашыцца* 'палезці, паціснуцца ў якое-небудзь вузкае, глухое месца' [6, 4, с. 149]: *І людзі, каб не трапіць пад кулі ці на вісельню, не чакалі больш дома немцаў, не сядзелі ў хатах, а як толькі чулі, што едуць ворагі, уцякалі хто куды, шыліся ў балоты, альсы, ласы –*

яны, на шчасце, акружалі вёску з усіх бакоў [10, 188]. У папярэдніх сказах лексема *шыцца* набывае дадатковую канатацыю: не проста хавацца (бо яны ўжо ў балоце, лесе), а ‘забівацца, каб немагчыма было знайсці’, *пашыцца* ‘пайсці, каб знайсці надзейнае сховішча’.

Дзеяслоў *грэбацца* характарызуецца ярка выражанай ацэначнасцю, якая асабліва выразна праяўляецца пры параўнанні семантыкі слова ў слоўніку і кантэксте: *Ён, Лявон, стаяў ля акна ў сваёй хаце, глядзеў на незнаёмую, апранутую дзяўчыну, што кудысьці ішла, грэбалася на пяску* [10, 230]. *Грэбіцца* ‘капацца, разграбаць што-небудзь лапамі, пальцамі’, ‘плысці, пасоўвацца, грабучыся чым-небудзь’ [6, 2, с. 89] і ў кантэксте – ‘ісці, заграбаючы нагамі’. Ужываннем данага дзеяслова аўтар падказвае чытачу стан душы Волечкі, яе настрой, яе нават будучае жыццё – праз хаду ‘ішла наперад не спяшаючыся, цяжка, з бояззю і пікавасцю’: незнаёмая вёска, 2-гі год вайны, каб з голаду не пухнуць, згадзілася гэтак дзяўчо – ніякая не настаўніца – вучыць дзяцей у вёсцы.

Канцлагер ёсць канцлагер. І праз месяц-другі я ледзьве ногі валачыў, хістаўся, як п’яны, калі вяртаўся на ноч у барак [9, 73] Ужыванне фразеалагізма *ногі валачыць* ‘з цяжкасцю ісці’ [6, 5, с. 274] узмацняе характарыстыку жыцця героя ў канцлагеры: не трэба апісваць невыносна цяжкія ўмовы працы, тым больш, што і ноччу не было магчымасці адпачыць. Неабходна зазначыць, што даны фразеалагізм звычайна ўжываецца ў дачыненні да старога, слабага чалавека, чалавека, у якога за плячыма было нялёгкае, з пастаяннымі выпрабаваннямі, жыццё. Ці не меў на ўвазе Б. Сачанка і гэтак значэнне фразеалагізма, калі ўжываў яго ў апавяданні? Ці заўсёды ўзрост правяраецца колькасцю пражытых гадоў?

Метафарычны перанос у спалучэнні *нагамі перамерваць* ‘шмат прайсці, пахадзіць па якой-небудзь тэрыторыі’ [6, 4, с. 201] больш поўна, эмацыянальна перадае дакладнасць звестак пра ўбачанае выкладчыкамі, якія «прайшлі вялікую жыццёвую школу, назва якой – вайна» [10, 136]: *Яно і не дзіва – людзі з баямі сваімі нагамі перамералі дарогу ад Брэста да Сталінграда, а потым ад Сталінграда да Берліна* [10, 136], а ўжыванне займенніка *сваімі* не абцяжарвае сказ, а надае яму адценне размоўнасці, натуральнасці.

Семантычная група хуткага руху ў адным кірунку прадстаўлена лексемамі: *прыпусціцца, сігаць, імчаць, ляцець, як не бегчы: Дуб, тоўсты, карысты дуб, – вось хто яго збаўца. І ён, Іван, сігае да гэтага дуба, пачынае на яго лезці, узбірацца* [8, 104]; *сігаць* ‘бегчы, шпарка ісці шырокімі крокамі’ [6, 5, с. 127]; «*А раптам і маіх бацьку, маці, Наташку, дзеда немцы застрэлілі, пакуль быў я ў Толіка? » Прыпусціў што было сілы з усіх ног дадому* [ЗІМ, 93]; *прыпусціць* – ‘набегчы хутка, з большай сілай’ [6, 4, с. 465]; *З усіх ног прыпусціў назад, на ўзлесак, дзе былі акопы, траншэі, завалы, дзе партызаны ля шапшы рыхтаваліся сустрэць ворага...* [8, 96]. Кантэкст падказвае лексічнае значэнне дзеяслова *прыпусціць* – ‘зрушыць з месца хутка’. *І без таго гразкая дарога расплылася, проста нагу не было дзе паставіць у ваду. Ды ён, Іван, і не выбіраў, дзе сушы, – спяшаўся, імчаў, каб хутчэй быць дома, нібы прадчуваў, што не ўсё там ладна* [8, 92]. Выкарыстанне побач двух дзеясловаў становіцца такой мастацкай дэталлю, якая характарызуе неспакой, моцнае хваляванне героя за родных, якія засталіся ў вёсцы, з боку якой чуліся стрэлы.

Семай выніку характарызуюцца дзеясловы *шмыгануць, мітнуцца, (знікнуць) як бач: І не развітаўшыся ні з кім, ні з дзецьмі, ні з жонкаю, нацягнуў на самыя вочы казырок кепкішасціклінкі і шмыгануў, бы ўсё адно злодзей, за дзверы* [7, 150]; *Павесіла назад на крук касу і, нават не ўзяўшы даёнку з малаком, мітнула ў хату* [8, 15]; *Пастаяўшы хвіліну-другую, павярнуўся і як бач знік з двара...* [8, 14]; *Схапіў з-над лавы сякеру і ў наступную хвіліну як не бягом кінуўся з хаты* [8, 15]; – *Зноў, мабыць, немцы прыехалі, – падхапіўся з-за стала, спалохаўся ён, Іван. І нацягнуў на галаву шапку, як не бегма кінуўся з хаты* [8, 92].

Калі чытаеш творы Б. Сачанкі, то заўважаеш, што пісьменнік адчувае эмацыянальна-экспрэсіўную напоўненасць слова, трапна ўжывае яго ў сказе, чым дапамагае зразумець сутнасць твора, дакладна перадае ўнутраны стан героя, паказвае свае адносіны да персанажа.

Б. Сачанка – пісьменнік, які знаходзіўся ў пастаянным пошуку вобраза, дзеяння. Пошуку трапнага, адзінага правільнага ў даным выпадку слова для выражэння бачанага, перажытага, слова ёмкага, непаўторнага ў сваім гучанні і вобразнасці, з моўнай і мастацкай мерай,

слова, якое не ляжыць на паверхні сэнсу твора, а дапамагае зразумець аўтарскую пазіцыю і пазіцыю персанажа, падкрэслівае непаўторна-аўтарскае разуменне жыцця і яго каштоўнасці.

Abstract. The paper analyses functional and stylistic role of motion verbs in the prose by B. Sachanka.

Літаратура

1. Яўдошына, Л.І. Слова ў мастацкім кантэксце / Л.І.Яўдошына. – Брэст : БрДУ імя А.С. Пушкіна, 2003. – 126 с.
2. Парандовский, Я. Алхимия слова / Я. Парандовский. – М. : Прогресс, 1982. – 528 с.
3. Левин, В. Язык художественного произведения / В. Левин // Вопросы литературы. – 1960. – № 2. – С. 81-90.
4. Бобылев, В.Г. Стилистика художественного текста / В.Г.Бобылёв. – Алма-Ата : Мектеп, 1983. – 96 с.
5. Семенов, А.А. Стилль как порождение языковых механизмов / А.А.Семёнов. – Тбилиси : Изд-во Ганатлеба, 1989. – 192 с.
6. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: у 5 т. – Т. 1-5. – Мінск : БелСЭ, 1977–1984.
7. Сачанка, Б. Выбраныя творы: у 3 т. – Т.1. Вялікі Лес : Раман у 3 кн. Кн. 1, / Прадм. С. Андраюка / Б.Сачанка. – Мінск. : Мастацкая літаратура, 1993. – 590 с.
8. Сачанка, Б. Трэцяе вока : Аповесці, апавяданні, эсэ / Б.Сачанка. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1992. – 479 с.
9. Сачанка, Б. Горкая радасць вяртання. Аповесці, апавяданні / Б.Сачанка. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1987. – 352 с.
10. Сачанка, Б. Родны кут: Аповесці. Апавяданні. Нарыс. Эсэ / Б.Сачанка. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1989. – 380 с.

Гомельскі дзяржаўны
універсітэт ім. Ф. Скарыны

Поступило 16.06.08